

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-V

**DİNLER TARİHÇİLERİ GÖZÜYLE
TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK**

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ

Yayın No: 5

ISBN: 975 - 94505 - 5 - 0

**Bütün Yayın Hakları Türkiye Dinler Tarihi Derneği'ne Aittir.
Birinci Baskı: Kasım 2005, 700 adet**

KAHRAMANMARAŞ VE GAZİANTEP ÇEVRESİNDE MİSYONERLİK

Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN*

Giriş

Esasında bütün evrensel dinler için geçerli olan, ancak günümüzde daha çok Hıristiyanlıkla özdeşleşen misyonerlik Latince “missio” kelimesinden türemiştir. Sözlük anlamı itibariyle görev, yetki, vekâlet, bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife anlamına gelmektedir. Misyoner ise yetkili, görevli kimse; Hıristiyanlığı Hıristiyan olmayanlara yaymayı kendisine vazife edinmiş kişi demektir. Bu amaçla yürütülen faaliyete de misyonerlik denilmektedir.¹ Misyonerlik faaliyetinin temeli ise Hz. İsa'nın etrafındaki havarilerine şu hitabıdır. “İsa yanlarına geldi ve onlara söyleyip dedi: gökte ve yeryüzünde bütün hâkimiyet bana verildi. İmdi siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba ve Oğul ve Ruhülküdü ismiyle vaftiz eyleyin; size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin ve işte, ben bütün günler, dünyanın sonuna kadar, sizinle beraberim.” Bu sözler çerçevesinde Hıristiyanlığı yayma görevini ilk üstlenenler havariler olmuştur. Havarilerin başlangıçta yapmış oldukları faaliyetleri günümüzde misyonerliğin kazanmış olduğu anlam ve mahiyetin dışında değerlendirilmesi gerektiği, zira bir peygamber olarak Hz. İsa'nın Allah'tan aldığı emirleri etrafındakilere ulaştırdığı, onların da öncelikle bu dinî emirleri kendi hayatlarında uyguladıkları, sonra da diğer insanlara ulaştırma gayreti içerisine girdikleri söylenebilir.²

Ancak Pavlus'un Hıristiyanlığı kabul etmesiyle beraber misyonerliğin şekli de değişmiş ve insanları kendi tarafına çekebilmek için takkiye de dâhil olmak üzere her türlü yol denenmiştir.³ Nitekim bu durum Pavlus'un Korintoslulara yazdığı mektupta da açık bir şekilde görülmektedir. “Ben özgürüm, kimsenin kölesi değilim. Ama daha çok kişi kazanmak için Yahudilere Yahudi gibi davrandım. Kendim Kutsal Yasa'nın denetimi altında olmadığım halde, Yasa altında olanları kazanmak için onlara Yasa altındaymış gibi davrandım. Tanrı'nın yasasına sahip olmayan değil de Mesih'in yasası altında olan biri olarak, Yasa'ya sahip olmayanları kazanmak için Yasa'ya sahip değilmişim gibi davrandım. Güçsüzleri kazanmak için güçsüzlerle güçsüz oldum. Ne yapıp ne edip bazılarını kurtarmak için herkese her şey oldum.”⁴ Mektupta belirtilen hususlar çerçevesinde hareket eden misyonerler başta kıta Avrupası olmak üzere zamanla diğer bölgelerde de Hıristiyanlaştırma faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ancak ilerleyen yıllar içerisinde misyonerlik faaliyetleri çoğu zaman askerî, ekonomik ve kültürel sömürgecilik hareketleriyle birleşmiş, batı hegemonyasının zeminini hazırlamıştır. Bunun yanında Hıristiyanlığı yaymakla görevli olan misyonerler yalnızca

* Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyesi.

¹ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1997, s.411.

² Mustafa Erdem, *Misyonerlik ve Kırgızistan'da Misyoner Faaliyetler*, Dini Araştırmalar, C:1, S:3, Ocak-Nisan 1999, s.7.

³ Şinasi Gündüz, *Misyonerlik*, Ankara, 2005, s.45.

⁴ *Korintoslular* 9/19-22.

ruhban sınıfından ibaret olmamıştır. Onları bazen bir asker, bazen bir doktor, bazen bir öğretmen, bazen de bir barış gönüllüsü olarak görmek mümkün olmuştur.⁵

I. XIX. Yüzyıldan Günümüze Antep ve Maraş'ta Misyonerlik Faaliyetleri

Misyonerlerin Osmanlı İmparatorluğu'nda görülmeye başlamaları XVI. yüzyılda Katolik tarikatlardan olan Franciscain ve Dominicain'lerle başlamış daha sonra onları aynı tarikatın diğer bir kolu olan Jsuit (Cizvit) misyonerleri takip etmiştir.⁶ Sonraki yıllarda söz konusu faaliyetin içerisinde Protestan misyonerler de katılmıştır. Misyonerlerin öncelikle el attıkları kurumlar arasında okullar, yabancı dil kursları, hastahaneler, dispanserler, yetimhaneler, yayın evleri ve geniş amaçlı yardım teşkilatları olmuştur.⁷ Bunlar arasında en ağırlıklı noktayı okullar oluşturmuştur. Nitekim XIX. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı toprakları üzerinde yabancı devletler, azınlık ve misyonerlere ait 1600 civarında okulun faal bir şekilde faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir.⁸

Öte yandan XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın başları Osmanlı Devleti tarihinin en büyük misyoner akını ile karşı karşıya kaldığı yıllar olmuştur. Bunda en büyük etkenlerden birisi, Osmanlı Devleti'nin Müslüman olmayan yabancı ve azınlıklara karşı engin hoşgörü içerisinde olması, diğeri ise Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerden önemli bir bölümünün Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen yerler olmasıdır. Öte yandan ülkenin zengin yer altı ve yer üstü kaynaklara sahip olması, ayrıca jeopolitik ve jeostratejik açıdan dünyanın kilit noktalarından birisi olması ülkeye olan ilgiyi artırmıştır.⁹ Osmanlı devletinin Ortadoğu ve Güneydoğu Anadoluya açılan kapısı durumunda olan Antep ve stratejik açıdan batılılar için son derece büyük öneme haiz Maraş bölgesi de batılı misyonerlerin en fazla rağbet ettikleri şehirler olmuştur. Önceleri faaliyetlerini, Osmanlı devletindeki Müslüman ve Yahudi gibi kendi dinlerinden olmayan kesimlere yönelten misyonerler bunda pek de başarılı olamayınca, ülke çapında olduğu gibi Antep ve Maraş bölgesinde de hedef kitle olarak ülkedeki Ermeni azınlığı görmüş ve faaliyetlerini onlar üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Esasında her iki şehirde de toplam nüfus içerisinde hiçbir zaman %25'i geçemeyen Ermeni nüfusu, değişik devletlerin misyoner örgütlerince paylaşılmış ve Gregoryan olan Ermenilerin bir kısmı Katolik bir kısmı da Protestan yapılmaya çalışılmıştır. Bu durum her iki şehrin aynı tarihlerde mevcut nüfus yapıları incelendiğinde de açıkça görülecektir. Nitekim 1895 Halep salnamesine göre Antep'in toplam nüfusu 84 bin 135 dir. Bu nüfusun 68 bin 13'ü Müslüman, 15 bin 389'u Ermeni, 732'si ise Yahudi'dir. Ermenilerin 329'u Katolik, 11 bin 533'ü Gregoryan, 3 bin 527'si ise Protestan'dır.

1906 yılına gelindiğinde ise Antep'in nüfusunun 89 bin 994'e çıktığı görülmektedir. Bunun 69 bin 920'si Müslüman, 18 bin 963'ü Ermeni, 696'sının da

⁵ Mehmet Aydın, "Misyonerlik Faaliyetleri ve Türkiye" Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri, Ankara, 1996, s.10.

⁶ Şamil Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, İstanbul, 2005, s. 137 ; İlnur Polat Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, Ankara, 1993, s.13.

⁷ Hidayet Vahapoğlu, Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, İstanbul, 1992, s.25.

⁸ İlnur Haydaroğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar", Türkler, C. 14, Ankara, 2002, s.182.

⁹ Halit Ertuğrul, Azınlık ve Yabancı Okulları Türk Toplumuna Etkisi, İstanbul, 1998, s. 65.

Yahudi olduğu anlaşılmaktadır. Ermenilerin 447'si Katolik, 13 bin 920'si Gregoryan ve 4584'ünün de Protestan olduğu kayıtlarda yer almaktadır.¹⁰

1895 Halep salnamesine göre Maraş'ın toplam nüfusunun 54 bin 73 olduğu, bunun 37 bin 648'inin Müslüman, 198'inin Yahudi, 981'inin yabancı¹¹, 16 bin 246'sının ise Ermeni olduğu görülmektedir. Ermeni nüfusun 3 bin 224'ünün Katolik, 9 bin 148'inin Gregoryan, 3 bin 874'ünün de Protestan olduğu görülmektedir.¹²

1906 yılında ise Maraş'ta toplam 68 bin 23 kişinin yaşadığı ve bu nüfusun 46 bin 636 kişinin Müslüman, 4'ünün Rum Katolik, 887'sinin Latin, 1441'inin yabancı, 213'ünün Yahudi ve 18 bin 842 kişinin de Ermeni olduğu belirtilmektedir. Ermeni nüfusun 11 bin 211'i Gregoryan, 3 bin 580'i Katolik ve 4051'inin de Protestan oldukları görülmektedir.¹³ Bu sonuçlardan da anlaşıldığı gibi hem Antep ve hem de Maraş'ta Ermenilerin en fazla Protestan misyonerliğinin tesiri altında kaldığı ve hemen arkasından da Katoliklerin bunlar üzerinde etkin oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Fransız misyonerlerin Antep de 1879'da Saint Josef erkek, 1890' da ise Saint Josef kız okulunu açtıkları görülmektedir.¹⁴ Bu tarihten birkaç yıl sonra da Maraş'ta 6 Fransız okulunun açılmış olduğu ve buralarda 350 öğrencinin öğrenim gördüğü ifade edilmektedir.¹⁵

Fransızlarla başlayan ancak daha sonraları İngiliz ve Amerikalıların daha fazla etkin oldukları gözlemlenen bölgede, Amerikalı misyonerler tarafından Osmanlı Devleti'nde oluşturulan okulların büyük bir kısmı 1810'da Boston'da kurulan ve kısaca "Amerikan Board" diye isimlendirilen, American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) isimli teşkilât tarafından açılmıştır.¹⁶ Söz konusu teşkilâtın Osmanlı Devletine gönderdiği ilk temsilci Pliny Fisk ve Levy Parsons adındaki iki misyonerdir. 1830'lu yıllardan itibaren bölgede, Amerikan misyonerlik faaliyetleri hız kazanmış ve Türkiye Batı, Doğu ve Merkezi Türkiye olmak üzere üç ana misyon bölgesine ayrılmıştır.¹⁷ Merkezi Türkiye bölgesinin payitahtını ise Antep oluşturmuştur. 1830 yılında Bağdat'a giderken Antep'e uğrayan Parnell, Hamilton ve Newman adındaki üç Amerikalı misyoner, 1819 tarihinde Petersburg'ta basılan Ermeni harfli Türkçe İncilleri de beraberlerinde Antep'e getirmişlerdir. Dolayısıyla bölgede kullanılan misyonerliğin ilk şekli, İncil dağıtma biçiminde olmuştur. Sonraki yıllarda da İzmir misyoner merkezinden temin edilmiş olan aynı İncillerden gönderilmeye devam edilmiştir. Ancak bu faaliyetin yetersiz olduğunu gören misyonerler, 1831 yılında Antep'te bir matbaa kurarak bölge çapında yoğun bir faaliyete girmişlerdir.¹⁸ Antep

¹⁰ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, İstanbul, 2004, s.111

¹¹ Tabloda çoğunluğu oluşturan gayr-i müslim mezheplerin dışında kalan azınlığı teşkil eden Hristiyanlar kastedilmektedir.

¹² 1312 tarihli Halep salnamesi, s.270.

¹³ 1324 tarihli Halep salnamesi, s.474.

¹⁴ Necdet Sevinç, Ajan Okulları, İstanbul, 1975, s.53.

¹⁵ 1317 Tarihli Maarif Salnamesi, s.1130.

¹⁶ Ayten Sezer, "Ermeni Meselesi ve Misyonerler" Yeni Türkiye, Ermeni Meselesi özel sayısı: 38, C. II, Mart-Nisan 2001, s. 964-965.

¹⁷ Uygur Kocabaşoğlu, "Doğu Sorunu Çevresinde Amerikan Misyoner Faaliyetleri", Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu (dün-bugün-yarın), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 8-9 Mart 1990, s.67-68.

¹⁸ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, İstanbul, 2004, s.105.

Amerikan Kız Koleji müdürü Mrs. Mary Hollister'in girişimiyle kurulduğu anlaşılan matbaada ilk yıl 500 bin sayfadan fazla kitap ve broşür basılmıştır. Matbaanın ilk yayınları Ermenice, Kürtçe ve İngilizce kitaplardan oluşmaktadır. Misyonerlerin söz konusu matbaada 3 bin İngilizce gramer, 1200 Ermenice okuma kitabıyla birlikte 660 adet de Kürtçe ilahi basıp yörede dağıttıkları ifade edilmiştir.¹⁹ Bunun yanında misyonerlerin bölgede hastane, yetimhane vs. gibi yerler açarak hayır kurumu adı altında faaliyetlerini çok değişik alanlara kaydardıkları da görülmektedir. Zira, Fransız işgal komutanlarından olan Abadi'nin verdiği bilgilere göre, Antep'te Amerikalılar tarafından kurulan yetimhaneler bulunmaktadır. Bunlar; Mrs. Harris'in kurduğu 400 yataklı erkek çocuk yetimhanesi, Mrs. Forman tarafından kurulan 350 yataklı kız yetimhanesi, Mrs. Trovis tarafından kurulan 400 mevcutlu erkek çocuk öksüz yurdu, Mrs. Bilgili tarafından kurulan 260 yataklı kadın ve çocuk yurdu, Mrs. Kelli'nin kadın ve çocuklar için kurduğu şefkat yuvası ve Genç Hristiyanlar Cemiyeti olmak üzere toplam 6 tanedir.²⁰ Aynı yıllarda, Maraş'ta İngilizler tarafından kurulduğu belirtilen ve Mrs. Ağens Solmond isminde bir kadına ait olan bir yetimhane bahsedilmektedir.²¹ O yıllarda Amerikan Board tarafından dışlanan Mormonların Antep'te Pazar okulunu, Apostol Papazlarının da 1882 de Vartanyan Yüksek Okulunu açtıkları görülmektedir.²²

II. Misyoner Amaçlı Açılan Yabancı Okullar

Misyonerlerin amaçlarını gerçekleştirmede en fazla müracat ettikleri kurum olarak okulların önemli bir yere sahip oldukları açıkça görülmektedir. Zira küçük yaştan itibaren verilen eğitimin çocuklar üzerinde çok fazla etkili olduğu artık günümüzde de herkes tarafından bilinmektedir. Bu durumu çok iyi bilen misyonerler, azınlıklar ve yabancılar Osmanlı toprakları üzerinde adeta okul açma yarışına girmişler ve ülkenin en ücra köşelerine kadar gidip kendi okullarını kurmuşlardır. Bu çerçeveden bakıldığında Antep ve Maraş'ın da bu durumdan oldukça etkilendikleri anlaşılmaktadır. Zira Türkiye'de yalnızca üç yerde olan ilahiyat okullarından biri Maraş'ta kurulurken, Antep ve Maraş'a yine yüksek okul statüsünde kolejler açılmıştır.

a. (Antep) Merkezi Türkiye Koleji

Matbaanın kurulması ile Antep ve çevresinde açılan bir yığın misyoner okulu ve buradan mezun olan öğrencilerin sayılarının artması, Protestan cemaatin büyümesi gibi nedenlerden dolayı Antep'te bir yüksek okul açılmasının gereğine inanan misyonerler konuyu kendi aralarında tartışmaya başlamışlardır.²³ Diğer taraftan söz konusu yıllarda Amerikalıların bölgede ruhban sınıfı itibarıyla de çok etkin oldukları görülmektedir. Nitekim 1868'de 33'e çıkan kilise sayısının varlığı Amerikalıları ümitlendirmiş, dolayısıyla söz konusu kiliselerin bölgede daha etkin hale getirilmesi için bir güç birliği tesis etme yoluna gidilmesi kararlaştırılmıştır. Bunun için Amerikalılar tarafından

¹⁹ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s. 114.

²⁰ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.110.

²¹ Şamil Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, İstanbul, 2005, s.247.

²² Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.110.

²³ Turhan Baytop, Antep'in Öncü Hekimleri Merkezi Türkiye Koleji Tıp Bölümü ve Antep Amerikan Hastanesi, İstanbul, 2003, s.13.

organize edilen “Klikya Ermeni Avengelik Kiliseler Birliği” adıyla yeni bir oluşuma gitmişlerdir.²⁴ Söz konusu oluşumun üyelerinin Urfa’da yapmış oldukları toplantıda (1870) Antep’te bir yüksekokul açılması, bunun için de Amerikan misyoner örgütü olan ABCFM’e başvurulması kararlaştırılmıştır.²⁵ ABD’nin Boston kentinde toplanan ABCFM’in üyeleri Kiliseler Birliği’nden gelen teklifi olumlu karşılamış ve buraya giden Amerikalı heyet üyeleri, 1874 yılında Antep’te kurulacak olan okulun kuruluş beratını almış, bağışlar toplanmış ve okul 1876 yılında küçük bir binada eğitimine başlamıştır.²⁶

Okula giden öğrencilerin daha çok Ermeni oldukları gözlemlenmektedir. Zira 1888-89 ders yılında okula devam eden toplam 84 öğrencinin 63’ü Protestan Ermeni, 18’i Gregoryan Ermeni, 3’ünün de Yahudi olduğu görülmektedir. 1893’e gelindiğinde okuldan 110 kişinin mezun olduğu, bunlardan 32’sinin öğretmen, 15’inin ilahiyatçı, 10’unun doktor, 9’unun vaiz, 14’ünün iş hayatına atıldığı ve geriye kalan kişilerin ise çeşitli meslek gruplarında faaliyet gösterdikleri belirtilmiştir.²⁷ Çünkü sağlık hizmetleri de misyonerlik faaliyetlerinin içinde eğitimden sonra gelmektedir.

Kolej içerisinde faaliyet yürüten en önemli bölümlerden birisi de Tıp Fakültesidir. Fakültenin yönetimiyle ilgili olarak ülkedeki azınlık temsilcileri ile, Board misyoner teşkilâtı arasında yapılan anlaşmanın metni, misyonerlerle devletleri arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından çarpıcı gözükmektedir. Antlaşmada; a) Kolej ve yüksek okulun yönetiminden sorumlu olan 8 kişiden 4’ü yerli Protestan Ermenilerden seçilecektir. b) Yüksek okul hakkındaki rapor ve dilekçelerin bir örneği Boston Misyon Merkezine ve Klikya İttihadı’na gönderilecektir. c) Yıllık gelir öğretim üyeleri arasında paylaşılacak, zarar Amerika Birleşik Devletleri tarafından karşılanacaktır. d) 25 yıllık geçiş devresinden sonra Yale Üniversitesi ile profesör mübadelesi yapılacaktır. e) Öğretmenlerin aylıkları ve her türlü ihtiyaçları Board Misyon Teşkilâtı tarafından tespit edilip karşılanacaktır.²⁸ Kolejde Anatomi, Botanik, Kimya, Fizyoloji, Analitik Kimya, Farmakoloji, Eczacılık, Hazım yolları hastalıkları, Dolaşım ve Solunum yolları, Cildiye, Ateşli hastalıklar ve Çocuk hastalıklarına yönelik eğitime ağırlık verilmiştir. 1906 yılına kadar 284 öğrencinin mezun olduğu ancak bunlar arasında hiçbir Türk öğrencinin olmadığı belirtilmiştir.²⁹

Merkezî Türkiye Koleji’nin mali durumu 1880’li yıllardan itibaren bozulmaya başlamış, 1886’da okulun tıp bölümü Halep’e taşınarak kapanmıştır. 1892 yılından itibaren ise yörede baş gösteren olaylar, özellikle XIX. yüzyılda okulun Ermeni örgütleri ile ilişkisinden dolayı okul, Türk devleti ve milleti tarafından “bir nifak yuvası” olarak görülmüş ve 1915’te faaliyetine kesin olarak son verilmiştir. İtilaf devletleri ile yapılan mütarekeden sonra okul 1921’de yeniden açılmış, ancak bu açılmada uzun süreli olmamış ve kolej, 1924 yılında “sürgündeki kolej” kimliği ile

²⁴ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri , s.107.

²⁵ Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu’daki Amerika XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları , s.181.

²⁶ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri , s.107.

²⁷ Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu’daki Amerika XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları, İstanbul, 1989, s. 183.

²⁸ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.115

²⁹ Necdet Sevinç, Ajan Okulları, İstanbul 1975, s.51-52

Halep'e taşınmış ve böylece Anadolu topraklarının dışına çıkmıştır.³⁰

b. Antep Amerikan Hastanesi

Tıbbi misyonerliğin Türkiye'deki ilk örneklerinden birisi olan, Antep Amerikan Hastanesi, bir misyoner olan Dr. Azariah Smith'in 1847 yılında Antep'e gelmesiyle açılmıştır.³¹ Onun 1851'de Antep'te ölmesiyle birlikte Amerika'daki arkadaşları onun adına Antep'te "Azariah Smith Memorial Hospital" adını verdikleri bir hastane yaptırmışlardır.³² 1878'de inşa edilen hastanede 1886'da 3130 hasta, 1899'da ise 325 hasta yatarak, 4500 hasta ise ayakta tedavi görmüştür.³³

Hastane sonraları üç kuşak Gaziantep bölgesinde hizmet vermiş bir Amerikalı misyoner aile olan Shepard'larla birlikte anılır olmuştur.³⁴ Dr. Fred Douglas Shepard ve eşi Dr. Fanny Andrews Shepard 1882'de 1915'te ölünceye kadar faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Dr. Douglas Shepard'ın oğlu Dr. Lorrin A. Shepard ise 30 yıl boyunca İstanbul Amerikan Hastanesi'nde görev yapmıştır. Onun oğlu olan Dr. Barclay M. Shepard da 1995 yılında Gaziantep Amerikan Hastanesine müdür olarak atanmış ve buradaki görevine 2001 yılına kadar devam etmiştir.³⁵

c. (Maraş) Merkezi Türkiye Kız Koleji

Antep'te Merkezi Türkiye Koleji'nin kurulmasından sonra Maraş'a da bir kız kolejinin kurulması kararlaştırılmıştır. Okul 1882'de kadın misyonerler heyeti WBM'in ve yerli Protestanların desteği ile kurulmuştur.³⁶ Okulun öğrencileri genellikle, Adana, Antep ve Saimbeyli gibi çevre illerden gelenler tarafından oluşturulmuştur. Okulun açılış amacı Güneydoğu Anadolu'yu Hıristiyanlaştırmak ve söz konusu yerlerdeki azınlıkları aydınlatmak bunları Türk devletlerine karşı ayaklanmaya sevk edecek yerel kız liderler yetiştirmektir.³⁷ Bunun yanında, söz konusu okuldan mezun olan öğrencilerin Osmanlı Hükûmetinin izniyle ülkenin herhangi bir yerinde öğretmenlik yapabiliyor olmaları tehlikenin boyutlarını gözler önüne sermeye yetmektedir.³⁸

1890'lı yıllarda okulda, ikisi Müslüman Türk kızı olmak üzere toplam 29 öğrencinin bulunduğu, bunun yanında ikisi Amerikalı, ikisi yerli olmak üzere 4 de öğretmenin görev yaptığı belirtilmiştir. Söz konusu okul I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden sonra Anadolu'daki diğer misyoner okulları gibi tarihe karışmıştır.³⁹

³⁰ Halit Ertuğrul, Azınlık ve Yabancı Okulların Türk Toplumuna Etkisi, İstanbul, 1998, s.171; Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları, s.187.

³¹ Anlatıldığına göre Smith, misyoner olarak Antep'e ilk ve ikinci gelişlerinde, Antepliler tarafından taşlanmış ve şehre sokulmamıştır. Ancak kaldığı haında hancının hasta olan karısını iyileştirince bütün kapılar ona açılmıştır. Tamer Abuşoğlu, "Antep'li Shepard" Gaziantep 27 Gazetesi, 5 Eylül 2003.

³² Turhan Baytop, Antep'in Öncü Hekimleri, İstanbul 2003, s.25.

³³ Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle ..., s.128.

³⁴ Turhan Baytop, Antep'in Öncü Hekimleri, s.43.

³⁵ Turhan Baytop, Antep'in Öncü Hekimleri, s.60.

³⁶ Uygur Kocabaşoğlu, Kendi Belgeleriyle ..., s.199.

³⁷ Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, s.11.

³⁸ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, İstanbul, 2004, s.1XIX.

³⁹ Kocabaşoğlu, , Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, s.

d. Maraş İlahiyat Okulu

Maraş İlahiyat Okulunun Amerikalı Protestanlar açmıştır. Osmanlı Devleti'nin diğer şehirlerinde olduğu gibi, Maraş İlahiyat Okulu'nun açılmasında da mensubu oldukları devletlerinden himaye gören misyoner teşkilatları rol oynamışlardır. Daha çok Ermenilerin rağbet ettikleri anlaşılın okula 1891-1892 öğretim yılında 58'i Ermeni, 1'i Rus, 1'i Amerikalı ve 1'i de Müslüman olmak üzere toplam 61 öğrencinin devam ettiği anlaşılmaktadır.⁴⁰ Maraş İlahiyat Okulu Amerikalıların Anadolu'da açmış oldukları üç Protestan ilahiyat okulundan birisidir. Bu okuldan mezun olacaklara tam bir misyoner eğitim verildiği ve amacın buraya devam eden öğrencileri Protestanlaştırmak olduğu, sırf bu amaçla okulun idaresinin tecrübeli ve etkin bir misyoner olan Mr. Trowbridge'e verildiği belirtilmiştir.⁴¹ Söz konusu okulda "İbranice, Yunanca, Kitab-ı Mukaddes Mukaddimesi, Tarih-i Kitab-ı Mukaddes, tevarih ve talimat-ı dini mezihi, ilmi's say'i tabii, ulümü's say'i muntazam, ilmi's say'i ilahi, ilm-i erşah-ı tevaif, usul-ı mevaiz, ilm-i ahlak, kilisenin usul-u teşekkül ve nizamati, hüsn-i kıraat-ı ruhani, ilahiyat terennümü" adlı derslerin okutulmasından da anlaşılacağı gibi tam bir din eğitimi verildiği görülmektedir.⁴²

e. Diğer Amerikan Protestan Okulları

1893 tarihinde Sultan II. Abdülhamit, Osmanlı Devleti'nde bulunan yabancılarla ve gayr-ı Müslimlere ait mevcut okulların sayısını istemiş ve ona sunulan raporda ülke sınırları içerisinde bulunan okullar ve ülkenin hangi şehirlerinde kaç tane olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu listede Antep ve Maraş'ta bulunan, Amerikan ve Protestan okullarının isimleri, buldukları yerler ve okulların tesis tarihleri aşağıdaki gibidir.

Yer	Okulun İsmi	Tesis Tarihi
Antep	Amerikan Protestan Erkek Koleji(GeceGündüz)	1293
Antep	Amerikan Protestan Kız Mektebi	1293
Antep	Amerikan Protestan Kız Mektebi	1291
Antep	Amerikan Protestan Erkek ve Kız Mektebi	1284
Antep	Amerikan Protestan Mektebi	1286
Antep	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1271
Antep	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1296
Maraş	Protestan İlm-i İlahi Mektebi	1284
Maraş	Amerikan Protestan Kız Koleji	1288
Maraş	Amerikan Protestan Erkek ve Kız Mektebi	1284
Maraş	Amerikan Protestan Erkek ve Kız Mektebi	1284
Maraş	Amerikan Protestan Erkek ve Kız Mektebi	1284
Maraş	Amerikan Protestan Erkek ve Kız Mektebi	1284
Göksun	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1302

⁴⁰ M. Hidayet Vahapoğlu, Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, İstanbul, 1997, s.110.

⁴¹ Necmettin Tozlu, Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar, Ankara, 1991, s.110.

⁴² İlknur Polat Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, Ankara, 1993, s.188.

Andırın-Geben	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298
Andırın kazası	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298
Andırın-Şivilk	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298
Zeytun	Amerikan Protestan Kız Mektebi	1288
Zeytun-Fırnız	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298
Zeytun	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298
Elbistan	Amerikan Protestan Erkek Mektebi	1298

Tablodan da anlaşılacağı gibi Amerikan Protestan misyoner okullarının Maraş'ta merkez, kaza ve köyleriyle birlikte 14, Antep merkezde ise 7 sayısına ulaştığı görülmektedir.⁴³ 1860 yılına gelindiğinde Antep'te gayri Müslimlere ait okul sayısının 26 olduğu ve sayının 8 yıl sonra 38'e çıktığı anlaşılmaktadır.⁴⁴

1324 tarihli Halep vilayet salnamesine göre, Maraş'ta Amerikan Protestan okullarının dışında diğer gayri Müslim kesimlere ait başka okulların da var olduğu görülmektedir. Buna göre 2 Katolik, 8 Ermeni, 3 Latin ve bir de Yahudi olmak üzere toplam 14 okul olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁵ Yine aynı salnameye göre Ermenilere ait 4, Protestanlara ait 3 ve Katoliklere ait 2 olmak üzere toplam 9 adet de kilisenin olduğu görülmektedir.⁴⁶

III. Maraş'ta Almanların Faaliyetleri

Almanların da Amerika, İngiltere ve Fransa gibi kimi devletler kadar fazla gelişme kaydetmese de, Osmanlı toprakları üzerinde İstanbul'dan Kudüs'e giden yol güzergâhı üzerinde bulunan çeşitli şehirlerde azınlıkları kendi mezheplerine kazandırmak için çeşitli misyoner faaliyetlerinde buldukları görülmüştür.⁴⁷ Bu çerçevede Maraş ili önemli merkezlerden birisi olmuştur. Daha çok Gregoryan ve Katolik Ermenilerle ilişki içerisinde oldukları anlaşılan Almanlar başta okullar olmak üzere çeşitli misyon merkezleri açmışlardır.⁴⁸ Nitekim Alman Brunnemann tarafından 1904 yılında Maraş'ta 25 yataklı bir hastane kurulmuş, aynı hastaneye 1908 yılında bir de eczane ilave edilmiştir. Aynı yıllar içerisinde birisi Divanlı diğeri Honbetanlı mahallelerinde olmak üzere 2 de yetimhane açıldığı görülmektedir.⁴⁹

Almanların Maraş ve çevresindeki en önemli misyonerlik faaliyetlerini açtıkları Alman okulları oluşturmaktadır. Zira 1900'lü yıllarda Erkek İbtidai Mektebi, Rüşdî-İdadî Erkek Mektebi ve Alman Rüşdî-İdadî Kız Mektebi olmak üzere toplam 3 adet okul açtıkları gözlemlenmiştir. Bunlardan Erkek İbtidai Alman Mektebinin 3 öğretmeni ve 150 öğrencisinin olduğu, öğrenime ise gündüz devam edildiği anlaşılmaktadır.⁵⁰

⁴³ Samil Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, İstanbul, 2005, s.302-304.

⁴⁴ Necdet Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.107

⁴⁵ 1324 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi, s.459-460.

⁴⁶ 1324 Tarihli Halep Vilayeti Salnamesi, s.469

⁴⁷ Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, s.150-151.

⁴⁸ 1830'lu yıllardan itibaren Amerikalıların etkili oldukları gözlemlenen Antep'te Almanların okul açma vs. gibi konularda etkin olmadıkları anlaşılmaktadır.

⁴⁹ Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, s.104,106.

⁵⁰ Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, s.104.

Sonraki yıllar içerisinde Alman okullarından mezun olan öğrencilerin Almanların en büyük destekçisi ve yardımcıları oldukları görülmüştür. Nitekim Maarif Nezaretine gönderilen 1912 tarihli yazının içeriğinden bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Söz konusu yazıda, Maraş Alman okulundan mezun olan iki kızın Zeytun kazasına bağlı Frensi (Fırnız) nahiyesinde, Köşker Nişan adlı bir Ermeni'nin evinde üç gün kaldıkları, nahiyenin ileri gelenlerini bir okul açma konusunda teşvik etmekle yetinmeyip para da dağıttıkları belirtilmiştir.⁵¹ Yazıdan anlaşıldığına göre bölgenin ileri gelenleri ile görüşülmüş, masraf konusunda her türlü imkânın sağlanacağı ifade edilerek büyük miktarda paralar dağıtılmak suretiyle taraftar kazanma yoluna gidilmiştir.

IV. Antep ve Maraş'ta Fransızların Faaliyetleri

Batıda kurulan Hıristiyan Katolik misyoner tarikatlarının önde gelenleri Franciscain ve Dominicain tarikatlar olduğunu belirtmiştik. Daha çok Fransızların himayesinde oldukları belirtilen bu tarikatlardan özellikle Cizvit ve Franciscain'ların Antep ve Maraş bölgelerinde etkili oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Antep'te 1879'da ilk, orta ve lise eğitimi veren Saint Joseph okulunu, 1890'da ise aynı isimle bir kız okulunu açmışlardır.⁵² Maraş'ta da etkili oldukları gözlemlenen Franciscain rahiplerinin birisi Maraş merkez, diğeri de Yenice kale nahiyesinde olmak üzere iki okul açtıkları belirtilmiştir.⁵³

Daha çok Ermeni öğrencilerin devam ettiği söz konusu okullar Fransızlar tarafından açılmış ve Ermenilere hizmet etmiştir. Buralarda okuyan Ermeni öğrenciler Fransa'nın gönüllü elçileri olmuş ve iki kesim arasındaki gönül birlikteliği sonraki dönemlerde de kendisini hissettirmiştir.

V. Günümüzdeki Durumları

Geçmişten günümüze Gaziantep ve çevresindeki faaliyetlere bakıldığında, misyonerlerin okullar, yetimhaneler, aşevleri, eczaneler ve hastaneler gibi farklı kollarında görev aldıkları görülür. Atatürk'ün önderliğinde başlatılan millî mücadelede önce Maraş, daha sonra da Urfa ve Antep gibi şehirlerde başlayan kıvılcım tüm Anadolu'ya yayılır ve işgal kuvvetleri geldikleri gibi geri gitmek zorunda kalırlar. Gidenler arasında işgalcilerle birlikte hareket eden azınlıkların yanında misyonerler de bulunmaktadır. Ancak ülkeyi terk eden misyonerler, 1950'li yıllardan itibaren Antep ve çevresinde tekrar yoğun olarak görülmeye başlar.

Bunun ilk örnekleri, Kurtuluş Savaşı yıllarında Fransızların her tarafı yakıp yıkması ve bu yüzden Antep'te ağacın kalmaması neticesinde 1948 yılında Orman İşletme Müdürlüğü'nün kapanması vesilesiyle ortaya çıkar. O yıllarda Antep'in yeniden ağaçlandırılması gündeme gelir ve orman mühendisi Mahmut Tüzün'ün başkanlığında kurulan "Gaziantep Ağaç Yetiştirme ve Koruma Derneği"nin kurucuları arasında misyoner My. Issely'nin de bulunduğu belirtilir.⁵⁴

⁵¹ Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s. 161-162.

⁵² Sevinç, Osmanlıdan Günümüze Misyoner Faaliyetleri, s.112.

⁵³ Mutlu, Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları, s.161.

⁵⁴ Mehmet Şahin, "Büyükbaba Ormanlarının Mimarı Kendini Yeşile Adadı" Zaman Gazetesi, 23 Nisan 2003.

Nitekim sonraki yıllarda Gaziantep'teki misyonerliğin boyutunu, Zekai Neciboğulları'nın "Bizi Kimler Yetiştiriyor?" başlıklı yazısından da anlamak mümkündür. Söz konusu yazısında, 1972 yılında Gaziantep'te bir kolejde öğrenci olarak okula başladığını, o zamana kadar dinî vecibelerini yerine getirdiğini, ancak koleje başlamasının üzerinden daha bir yıl bile geçmeden her şeyini kaybettiğini söylemektedir. Bu durumu ise, okullarındaki misyoner hocaların kendilerine vermiş oldukları misyonerlik eğitimine bağlamaktadır. Nitekim Zekai Neciboğulları, o sıralarda kolejde, her hafta sonunda çay ve dans partileri düzenlenmesinden, kız öğrencilerle birlikte misyoner hocaların evlerine çağrılışlarından belki kendi toplumları için bile uç sayılabilecek rahatlıkla yetişmeleri için ellerinden geleni yaptıklarından bahsetmektedir. Ayrıca bu misyoner hocalar içersinde Miss Gorman, Mss. Turphan, Mss. Katty ve Mr. Winch gibi hocaların varlığından haber vermektedir. Neciboğulları yazısında 1979 senesinin bir bayram sonrasında Gaziantep'ten İstanbul'a dönüşü sırasında otobüste hocası Mr. Winch ile karşılaştığını, Mr. Winch'in kendisine Türkiye'ye 3 ay önce geldiğini, Karadeniz'den başlayarak bütün Doğu'yu dolaştıklarını ve sonunda Antep'e geldiklerini, ertesi gün de İstanbul'dan İngiltere'ye uçacaklarını söylediğini anlatıyor. Bu sırada Winch'in yanında oturan ve isminin Malcolm olduğunu söyleyen bir kişinin kendisine kuşe kâğıtlara renkli basılmış broşürler, kitaplar bir de İncil hediye ettiğini ve ertesi gün de hocasıyla Beşiktaş'ta bir kafeteryada randevulaştıklarını söylüyor. Bunların yanı sıra daha pek çok konuya da değinen Neciboğulları, ertesi gün olduğunda "çok şeyini kaybettiğini ancak bu randevuya giderse dinini de elinden alabileceklerini düşündüğünü, bu yüzden de oraya gitmediğini" belirtmiştir.⁵⁵

Tüm dünyada olduğu gibi, Gaziantep'teki misyonerler de, kimi zaman bir kolejde öğretmen, kimi zaman da hastanede bir doktor olarak aramızda dolaşmış ve faaliyetlerini gizli olarak sürdürmüşlerdir. Bunlardan birisi de Antep'deki Protestan İsa Mesih Sevgi Topluluğudur. Kilisenin öncüleri arasında sayılan aynı zamanda ODTÜ Gaziantep Mühendislik Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışan Amerikalı Richard Allen Showalter misyonerlik yaptığı için 1985 yılında sınır dışı edilmiştir. Anlatıldığına göre Showalter, üniversite öğrencilerinden Muharrem G'ü vaftiz etmiş ve Gemlik Kapaklı Köyü'ndeki misyoner kampında eğitim almasına vesile olmuştur. Yine bu dönem içerisinde Gaziantep'teki misyonerlerin ABCFM tarafından kurulan Gaziantep Amerikan Hastanesi ile bağlantılı çalıştıkları belirtilmiştir.⁵⁶

1999'a geldiğinde ise topluluğun faaliyetleri aleni olarak başlamış ve "Gaziantep İsa Mesih Sevgi Topluluğu ve Kilisesi" olarak resmîyet kazanmıştır. Misyonerlerin bu dönem içerisindeki faaliyetlerinden "06 Aralık 2001 tarihinde Gaziantep 27" gazetesinde köşe yazarı olan Tamer Abuşoğlu'nun "Misyoner Faaliyetleri ve Gaziantep Yansımaları" yazısı ve söz konusu yazıya istinaden Gaziantep valiliğinin cevabi yazısının da gazetede 21 Aralık 2001 tarihinde yayınlanmasıyla tüm kamuoyu bu tür faaliyetlerden haberdar olmuştur. Buna göre topluluğun başında Wilbur J. Miller'in olduğu belirtilmiştir.⁵⁷ Miller adı, 10 Nisan 2003 tarihinde Radikal

⁵⁵ Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, Misyonerler ve Tarihçeleri, İstanbul 1991, s.173-175.

⁵⁶ Aydınlık, 09 Aralık 2001, sayı 751'den naklen, Ali Rıza Bayzan, Küresel Vaftiz Misyoner Örgütlerin Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerini Hıristiyanlaştırma Operasyonu, II. Baskı, İstanbul 2004, s. 92-93.

⁵⁷ Tamer Abuşoğlu, "Açıklama", Gaziantep 27 Gazetesi, 21 Aralık 2001.

gazetesinde yayımlanan “Yardıma Karşı Yeni Din” başlıklı haberle yeniden kamuoyunun gündemine gelmiştir. Söz konusu habere göre, o yıllarda özel bir kolejde öğretmenlik yapan Wilbur Müller ve John Schultz, 17 yaşındaki Ayşegül Kılıç’a kesilen bacağına yerine protez takılabilmesi için, diğer üç kardeşinin de Hıristiyan olmaları gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine savcılığa suç duyurusunda bulunan Ayşegül, “birçok Türk’ün para karşılığında din değiştirdiğini ileri sürerek 10 yıl boyunca her Pazar ayinlere katıldığını da iddia etmiştir.⁵⁸ Gazetelere de yansıdığı gibi misyonerlerin, Gaziantep ve çevresinde taraftar kazanabilmek için her türlü yolu denedikleri anlaşılmaktadır. XIX. yüzyılda önce “Güney Ermenistan Misyonu”, sonraları da “Merkezî Türkiye Misyonu”⁵⁹ olarak isimlendirilen Gaziantep, bugün de jeopolitik ve jeostratejik öneminden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Bu durumun farkında olan misyonerler, faaliyetlerini çok değişik alanlara kaydırmak suretiyle çalışmalarını sürdürmektedirler. Bunlar arasında en yaygın olarak görüleni kutsal kitap faaliyetidir. Başta İnciller olmak üzere Hıristiyanlık propagandası yapan çeşitli kitap, dergi ve broşürlerin ücretsiz dağıtılmasına şahit olunmaktadır. Bunun yanında, Hıristiyanlara ait olduğu düşünülen ören yerleri, kiliseler vb. gibi yerlerin fotoğraflarının kartpostal haline getirilerek şehrin işlek caddeleri, büyük mağazalar vb. gibi yerlere asılması, dağıtılması ve pazarlanmasıdır. (Zeugma örneği) Diğer taraftan varlıklı aile çocuklarının önce Gaziantep, sonra Malta, oradan da Amerika’ya götürülmek suretiyle dil kursları adı altında Protestanlaştırıldıkları ifade edilmektedir. Hıristiyanlarca kutsal kabul edilen yerlere gezi programları düzenlemek suretiyle Hıristiyan kültür ve sanatının tanıtılması da yapılan faaliyetler arasındadır. Bölgede görülen diğer bir faaliyet şekli de diyalog toplantılarıdır. Bunun için Gaziantep’te bulunan eski tarihi konaklar ve evlerin yüklü paralar verilerek satın alındığı, restore edildikten sonra ise Müslüman ve Hıristiyan gençleri bir araya getirerek, dinî konular başta olmak üzere çeşitli meseleleri tartıştırmak suretiyle taraftar kazanma yoluna gittikleri belirtilmiştir.⁶⁰ Bölgede görülen diğer faaliyetler arasında ise; turistik yerlere düzenlenen eğitim ağırlıklı turlar, gençlik seminerleri, müzik dinletileri, Hıristiyan düğün törenleri vb. gibi etkinlikler sayılmaktadır.

Gaziantep’te yoğun bir faaliyet içerisinde oldukları bilinen başka bir grup ise Bahaîlerdir. Daha çok “Barış”, “Kardeşlik”, “Dünya Vatandaşlığı” ve “Dünya Barışı” gibi söylemleri ön plana çıkaran Bahaîler, Türkiye Cumhuriyetinin kanunlarına da saygılı olduklarını söylemektedirler. Gaziantep merkez ilçede işlek bir caddeye açılan sokakta “Gaziantep Bahaî Ofisi” adıyla ofisleri bulunan Bahaîlerin, şehrin çeşitli mahallelerinde de şubelerinin olduğu belirtilmiştir. Gaziantep Bahaî Ofisi diğer şehirlerde bulunan ofisler gibi, Merkezi İstanbul’da bulunan “Türkiye Milli Ruhani Mahfili” adıyla bilinen merkeze bağlıdırlar. Bahaîler kendi mensuplarını eğitmek ve dinlerine yeni elemanlar kazandırmak için yıllık, aylık ve haftalık olarak belirli

⁵⁸ Hakan Yağlı, “Yardıma Karşı Yeni Din, Radikal Gazetesi, 10 Nisan 2003,

⁵⁹ Kocabaşoğlu, , Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar, s. 93

⁶⁰ Gaziantep’te kurulan çeşitli vakıflar, dernekler ve kişilerin, ya da bizzat Hıristiyanların eski Kurtuluş Kilisesinin çevresinde bulunan çok sayıda evi satın aldıkları böylece buralarda bir Hıristiyan mahallesi oluşturmaya çalıştıkları belirtilmiştir. Öte yandan yabancı ya da azınlıkların Gaziantep’in güneyine açılan ya da Urfa’ya bakan kısımlarından özellikle de “Barak Ovası”ndan yüklü hacimlerde arazi satın aldıkları belirtilmiştir.

periyotlarda bir araya gelmektedirler. Söz konusu toplantılar Bahaîler arasında çeşitli isimlerle anılmaktadır. Derinleşme, Müşaveret, Muavenet, Eğitim ve Gençlik, Ocakbaşı gibi terimler yaygın olarak kullanılanlar arasındadır. Toplantılarda değişen şartlara göre yeni hedefler belirlenmekte ve dine kazandırılacak yeni bireyler için bazı tebliğ ve yaklaşım metotları tespit edilmektedir.

Gaziantep'te bulunan Bahaîler, ibadet ve dualarını söz konusu mahfillerde toplu olarak yapmaktadırlar. Burada Bahaî dininin temel kaynağı ve kutsal kitabı kabul edilen Kitabu'ül akdest'ten pasajlar okunduğu, bunun yanında Bahaî çocukların küçük yaştan itibaren dinlerini mükemmel bir şekilde anlayıp kavrayabilmeleri için haftanın Pazar günlerinde saat 10 ile 12 arasında kurslar düzenlendiği belirtilmektedir. Bunun yanında çeşitli illerde yaz ve kış aylarında düzenlenen kamplara iştirak etmektedirler. Esasında hedefleri tüm insanları Bahaîleştirmek olmakla beraber, birçok ilde olduğu gibi Gaziantep'te de daha çok Alevi vatandaşlarımızı seçmiş görülmektedirler. Alevilere yaptıkları dinî içerikli vaazlarında kendilerinin de oniki imam'ı kabul ettiklerini, ancak onikinci imamın esasında "Muhammed El Mehdi" olmayıp Bahauallah olduğunu söylemek suretiyle taraftar kazanma yoluna gitmektedirler.

Kahramanmaraş'ta ise "Mesihçiler topluluğu ya da İsa Mesih inanlıları" adıyla bilinen Protestan grubun faaliyeti bulunmaktadırlar. Söylendiğine göre kilise açmak için başvuruları olmuş ancak yetkililer tarafından kabul edilmemiştir. Dolayısıyla grup, toplantılarını kamuoyunda ev kiliseleri ya da kilise evleri olarak bilinen mekânlarda yapmaktadırlar. Başlangıçta az sayıda bir insan kitleleriyle faaliyetlerini yürüten grubun gün geçtikçe sayısının arttığı belirtilmiştir. Misyonerlerin milli mücadeleden sonra Maraş'ta pek fazla faaliyetlerinin olmadığı, şehirdeki faaliyetlerine 1990'lı yıllardan itibaren önce sondaj çalışması şeklinde başladığı, esas örgütlü faaliyetlerin ise 2000'li yıllardan itibaren hız kazandığı belirtilmiştir. Özellikle 2001'de itibaren Güney Kore'lilerin uğrak yeri haline gelen Maraş bölgesi, sonraki yıllarda daha ziyade Alman ve Amerikalı misyonerlerin akınına uğramıştır. Günümüzde ev toplantılarına çok sayıda bayan ve erkek katılmaktadır. Bunu yanında lise son sınıflarda okuyan bazı öğrencilerin tespit edildiği ve gelecek vadeden bu gençlerle özel ilgilendikleri ifade edilmiştir.

Her şehrin kendi özelliğini dikkate alarak faaliyette buldukları bilinen misyonerlerin, Kahramanmaraş'ta etnik ve dinî yapıyı istismar etme çabalarının olduğu görülmektedir.⁶¹ Nitekim arkeolog, sanat tarihçisi gibi bilim adamları kimliği ile ya da turist olarak vs. gibi çeşitli sıfatlarla Kahramanmaraş, ilçeleri ve köylerinde eski kilise, kale, köprü, değirmen vs. gibi kalıntıların araştırılması bahanesiyle misyonerlik faaliyetlerinde bulunulduğu tespit edilmiştir. Bu tür kalıntıların yer aldığı mekânlarda oturma bulunduğu ise o çevrede oturan köylü ya da mahallelilere, "bu yapılar sizin atalarımızın dedelerinizin yapmış olduğu eserlerdi. Sizi Türkler zorla Müslüman ettiler. Sizleri yeniden atalarımızın dini olan Hıristiyanlığa davet ediyoruz" şeklinde telkinlerde

---

⁶¹ "2011'de Türkiye'yi Bölme Planı" adıyla, Tempo dergisinde bir makale yayımlayan Sefa Yürükel, yazısında "2003 yılında Norveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde" okuduğu bir rapordan alıntılar yapmaktadır. Yürükel, raporun bir bölümünde Türkiye'nin etnik, dinî, mezhepsel vb. yapısına dikkat çekildiğini, Kızıltepe, Cihanbeyli ve Pazarcık gibi yerlerin demografik yapısına yer verildiğini, raporu hazırlayanların ise yerli işbirlikçilerin yanında misyonerlerin de olabileceğine dikkat çekmektedir. Sefa Yürükel, "2011'de Türkiye'yi Bölme Planı", Tempo, S.37/927, Eylül 2005, s.26.

buldukları dile getirilmektedir. Buna karşılık yöre halkı, “köylerinde hiç Hıristiyan olmadığını, atalarının da Müslüman olduğunu ve Müslüman olarak öldüğünü” ifade ettiklerini, böylece söz konusu misyonerleri kibarca kovduklarını, ancak faaliyetlerine telkinlerine itibar etmediklerini kibar bir dille ifade etmelerine rağmen farklı zamanlarda misyonerlerin bu mahallelere ve köylerine ısrarlı biçimde tekrar tekrar gelerek aynı şeyleri söylediklerini beyan etmektedirler.

Yörede misyonerlerin hedef aldıkları diğer bir kesim ise Alevilerdir. Kendileri ile görüştüğümüz birçok Alevi, başta Yehova Şahitleri olmak üzere çeşitli Protestan grupların özellikle batı ülkelerinde yaşayan tanıdık ve akrabalarına yönelik olarak yoğun bir misyonerlik faaliyeti içerisinde olduklarından bahsetmişlerdir. Söz konusu kimselere göre, misyonerlerin söylemlerinden en önemlisi Hıristiyanlık inancı ile Alevilik inancı arasında çok yakın benzerliklerin olduğu iddiasıdır. Zira telkinde bulunan Protestan Hıristiyanlar, Alevilere “Siz Hz. İsa’yı nasıl düşünüyor, görüyor ve kabul ediyorsanız biz de Hz. Ali’yi aynı şekilde düşünüyor ve kabul ediyoruz. Alevilikteki Allah, Muhammed, Ali anlayışıyla, bizdeki Baba, Oğul ve Kutsal Ruh anlayışı birbirleriyle benzerlikler içermektedir. Dolayısıyla bizler sizlere Sünni Müslümanlardan daha yakınız” söylemiyle etkide bulunmaya çalışmaktadırlar. Misyonerlere göre yine birçok Alevi deyiş ve nefeslerinde 4 kitabın hak olduğu tezinin işlenmiş olduğu dolayısıyla geçmişten günümüze Alevilerin İnciller, Tevrat ve Zebur’a karşı son derece saygılı oldukları, söz konusu kitapların mensupları arasında da ayırım yapmadıkları vurgulanmaktadır. Böylece Alevilere karşı sempatik ve sevimli görünme çabalarının yanında Alevilerle olan birlikteliklerinin çok uzun yıllara dayandığı gösterilmeye çalışılmaktadır.

Kahramanmaraş ve çevresinde gerek Sünni ve gerekse de Alevi kesimi içerisinde vaftiz olmak suretiyle dinini değiştirenlerin sayısının çok az olduğu ancak özellikle gençler arasında giderek birçok sempatican olduğu söylenmektedir. Nitekim dinî eğitim almamış varlıklı aile çocuklarının bir özenti içerisinde boyunlarına haçlı kolye taktıkları da görülmektedir. Bu surette sosyal anomî içerisine giren bunalımlı gençlerin bunlardan etkilenme ihtimalini belirtmekte yarar vardır. Alevi gençler arasında da aynı şeylerin görüldüğü önceleri boyunlarına yalnızca Hz. Ali’nin kılıcını temsil eden “Zülfikar” kolyesi takarken, son günlerde Zülfikar kolyesinin hemen yanına haçlı kolye de taktıkları söylenmektedir.

Misyonerlerin Kahramanmaraş’taki faaliyetlerinin içerisinde geleneksel olarak tüm dünyada kullanmış oldukları İncil dağıtma⁶² ya da ülkemizde Yeni Yaşam ve Müjde gibi yayıncıların çıkarmış olduğu çeşitli kitap ve broşürleri dağıtarak taraftar kazanma yoluna gittikleri görülmüştür.

Bunun yanında Kahramanmaraş’ta iç çamaşırı satan birkaç mağazada çamaşırların düzgün durması için konulan ve her iki tarafında da yazı vs.nin olmadığı kartonlar yerine, Hıristiyanlık propagandası içeren “Mesih’in Mutlak Dönüşü” vb. gibi kimi kitapların dış kapaklarının konulduğu belirtilmiştir. Ayrıca şehrin işlek köşe

⁶² Maraş’ta son günlerde dış yüzeyi Kur’an-ı Kerim’e benzetilerek esnaflara İncil dağıtıldığı belirtilmiştir. Adreslere postalanan paketlerin üzerinde “Kutsal Kitap” ibaresinin yazılı olduğu, esnafların Kur’an-ı Kerim zannederek evlerine götürdükleri, paketleri açtıklarında içerisinden Kur’an-ı Kerim yerine İncillerin çıktığı belirtilmiştir. Akın Ozan, “Misyonerlik Raporu-2”, Kahramanmaraş’ta Bugün Gazetesi, 26 Eylül 2005, s.4.

başlarında “Uluslar arası firmamızda çalışmak için iş fırsatı”, ya da “part time iş”, “iş fırsatı” vb. gibi küçük broşürler dağıtılmaktadır. Söz konusu broşürlerde çoğu zaman bir isim ve ismin altında da bir cep telefonu yazılı olmaktadır. Telefon çevrildiğinde ise şehirde herkes tarafından bilinen büyük bir otelde toplantılar tertiplenmekte olduğu, söz konusu toplantılara katılan kimselere, “okumanın önemli olmadığı, kişilerin üniversite tahsili yapmadan da mutlu olabilecekleri, hayatlarını kendileri gibi düşünen ve aynı şartlarda olan insanlarla birlikte geçirdikleri takdirde her şeyin yoluna gireceği” gibi telkinlerle misyonerlik yapıldığı ifade edilmiştir.

Maraş'ta yürütülen başka bir faaliyet biçimi de gezi programlarıdır. Misyonerler birkaç defa konuşup bir araya geldikleri, ya da ayinlerine kattıkları insanlar için özellikle Hatay iline gezi programları düzenlemektedirler. Genellikle cumartesi ya da pazar günü erken bir saatte Maraş'tan çıkılarak gidilen Hatay ilinde öncelikle Hıristiyanlar için kutsal kabul edilen mekânlar ve kiliseler gezdirilmek suretiyle kişilerin mistik bir atmosfere bürünmeleri temine çalışılmaktadır. Hemen akabinde ise Hatay'daki kiliselerden birisinin ayinlerine katılım sağlanmakta ve böylece Hıristiyanlığın ne kadar mistik ve yüce bir din olduğu imajı verilmeye çalışılmaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Gaziantep ve Kahramanmaraş geçmişte nasıl Misyon bölgesi olarak Türkiye'nin en önemli bölgelerinden birisi olmuş ise günümüzde de aynı önemini artırarak devam ettirmektedir. Yine her iki bölgede de geçmişte misyonerler ne yapmışlarsa bugün de aynı şeyleri fazlasıyla yapmayı istemektedirler.